

DIDŽIAUSI TAISYKLINGOS TARTIES KLIUVINIAI: LIETUVIAMS MOKANTIS ISPANŲ KALBOS IR ISPANAMS MOKANTIS LIETUVIŲ KALBOS

Loreta Alešiūnaitė¹, Inga Papšytė², Laura Raščiauskaitė³

^{1,3}Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, A. Mickevičiaus g. 9, LT-44307 Kaunas, Lietuva

²Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 52, LT-44244 Kaunas, Lietuva

El. paštas: ¹loreta.a@centras; ²papsyte@yahoo.com; ³laura_r79@yahoo.com

Pradėjus mokytis naujos kalbos, bandant susišnekėti su gimtakalbiu dėl pašnekovo tarties kartais kelis kartus tenka perklausti ar paprašyti pakartoti žodį. Pirmojo pašnekovo pasitikėjimas savo kalbine kompetencija smunka, dažniausiai mažėja ir motyvacija šnekėti naująja užsienio kalba. Ši situacija atskleidžia taisyklingos tarties svarbą mokantis užsienio kalbos. Lietuvių ir ispanų kaip užsienio kalbų mokymasis pastaraisiais metais Kaune vis populiarėja: nuo 2009 m. LSMU daugiau kaip ketvirtadalį studentų užsieniečių sudaro jaunimas iš Ispanijos, o VDU studentai savo antrąją užsienio kalbą iš 26 siūlomų dažniausiai renka ispanų kalbą. Nagrinėjant ispanų ir lietuvių fonetikos panašumus ir skirtumus, siekiama aptarti, palyginti ir nustatyti didžiausius tarties kliuvinius lietuviams mokantis ispanų, o ispanams lietuvių kalbos. Pasirinktas eksperimentinis *veidrodžio principas* atskleidžia pagrindinius taisyklingos tarties kliuvinius: jei ispanakalbiai daro tarties klaidą lietuvių kalboje, tai toje pat vietoje ir lietuviams kalbant ispaniškai atsiranda tarties kliuvinių. Fonetikos mokymasis – viena svarbiausių komunikacinės kompetencijos dalių, todėl rekomenduojama atkreipti dėmesį į ortoepiją mokantis svetimų kalbų bei pradėti lavinti tarimą nuo pat pirmo negimtosios kalbos studijų lygio, nes teigiami rezultatai gaunami tik po ilgesnio laiko ir nemažai praktikuojantis.

Reikšminiai žodžiai: balsiai, fonema, fonetika, ispanų kalba, lietuvių kalba, priebalsiai, raidė, tarimas, tartis.

<http://dx.doi.org/10.3846/cpe.2012.01>

Įvadas

Siekiant nesumažinti iniciatyvos komunikuoti svetima kalba bei stengiantis išvengti, kad pašnekovas, kraštutiniu atveju, nepasuktų lengviausiu keliu ir nepasirinktų bendrauti kita – „tarpine“ – kalba, kurią jis moka geriau (anglų, rusų ar prancūzų ir kt.), derėtų atidžiau pažvelgti į gimtosios ir svetimos kalbų fonetikos skirtumus.

Pagrindinis motyvas renkantis šią temą – noras atkreipti dėmesį į didžiausias tarties klaidas siekiant palengvinti mokymo/si procesą tiek dėsantiems, tiek besimokantiems lietuvių

– ispanų arba ispanų – lietuvių kalbų, tiek būsimiems jų pašnekovams. Žinodamos dažniausiai daromas tarties klaidas abi bendraujančios pusės galėtų labiau pasistengti įveikti jas (sudaryti specialius pratimus, daugiau praktikuotis su tam tikromis fonemomis), tada būtų gauti teigiami rezultatai per trumpesnę laiką.

Pagrindinis tikslas – analizuojant ispanų ir lietuvių fonetikos panašumus ir skirtumus, aptarti, palyginti ir nustatyti didžiausius tarties kliuvinius mokantis lietuvių – ispanų kalbų.

Šiame straipsnyje siekiama išskirti pagrindinius norminės lietuvių kalbos (kaip antrosios pasirenkamos kalbos) tarties sunkumus, su kuriais susiduria ne pagal mainų programą į Lietuvos sveikatos mokslų universitetą (toliau – LSMU) studijuoti atvykstantys studentai iš Ispanijos, nusiteikę mūsų šalyje praleisti mažiausiai 6 metus ir Vytauto Didžiojo universitete (toliau – VDU) pasirenkamąją ispanų kalbą studijuojantys antro kurso įvairių fakultetų lietuviai studentai, kuriems norminė ispanų kalba taip pat kelia tarimo problemų.

Darbo objektas – lietuvių – ispanų arba ispanų – lietuvių kalbas besimokančių studentų didžiausi taisyklingo tarimo kliviniai. Šiame darbe didžiausiais kliviniais yra vadinamos tos tarties klaidos, dėl kurių pakinta ar gali pakisti žodžio reikšmė arba stipriai apsunkinamas susikalbėjimas.

Tyrimo aktualumas. Apie lietuvių ir ispanų kalbų tyrinėjimą Lietuvoje iki šiol nėra publikuotų mokslinių komparatyvistinių studijų. Pirmasis straipsnis pasirodo tik 2004 m. A. Rascón Caballero *Ispanų ir lietuvių kalbų leksiniai skirtumai dėstant ispanų kalbą ir leksikografinėje praktikoje* bei 2010 m. A. Dugno straipsnis *Kodėl ispanų kalba ir kodėl ją taip mėgsta lietuviai?* Aktualiausias analizuojamai temai yra Vilniaus universiteto absolventės B. Zaleskajos 2010 m. magistro tezės *Gimtosios (ispanų) kalbos įtaka besimokantiems lietuvių kalbos*.

Lietuvių ir ispanų kaip užsienio kalbų mokymasis pastaraisiais metais vis populiarėja. Nuo 2009-ųjų metų daugiau kaip ketvirtadalį studentų užsieniečių, atvykusių studijuoti į LSMU Medicinos akademiją, sudaro jaunimas iš Ispanijos. Kita vertus, vis daugiau lietuvių studentų savo antrąją užsienio kalbą renkasi ispanų kalbą, kuri pasaulyje pagal populiaciją – antroji, o pagal populiarumą – ketvirtoji (http://lt.wikipedia.org/wiki/Ispan%C5%B3_kalba, žiūrėta 2012-01-30).

Pasirinkti du **tyrimo būdai** – *kokybinis* ir *kiekybinis*.

Kokybinio tyrimu siekiama palyginti, nustatyti ir išanalizuoti pagrindinius taisyklingos tarties klivinius, daromus abiejose kalbose, tad šio ty-

rimo metodai – *stebėjimas, lyginamas ir turinio analizė*. Jie reikalingi norint patvirtinti ar paneigti hipotezę, kad panašios arba tokios pačios tarties klaidos daromos abiejose kalbose *veidrodžio* principu, t. y., jeigu ispanakalbiai daro tarties klaidą lietuvių kalboje, toje pat vietoje tarimo kliūtį sutinka ir lietuviakalbiai, kalbėdami ispaniškai.

Kiekybinio tyrimo siekis – *sustiprinti* kokybinio tyrimo rezultatus statistiniais duomenimis bei patvirtinti arba paneigti hipotezę, kad a) tam tikra kova su gimtuoju *akcentu*¹, yra prasminga, o sąmoningas taisyklingo tarimo mēgdžiojimas ir įgūdžiai gali duoti teigiamų rezultatų ar bent jau priartinti prie pavyzdingos lietuvių ar ispanų kalbų tarties; b) sunkiausia išmok(y)ti tų fonetinių elementų, kurie visiškai neegzistuoja gimtojoje kalboje. Pasirinktas šio tyrimo metodas – *statistinė duomenų analizė, taikant Excel paketą*.

Svarbiausios lietuvių ir ispanų kalbų taisyklingos tarties normos

Tiek lietuvių, tiek ispanų kalbų garsinę sandarą sudaro keli aspektai: *artikuliacinis* (kalbos padargų veikla), *akustinis* (kalbos padargų sukelti virpesiai), *funkcinis* (fonetinių elementų egzistavimas²) ir *ortoepinis* (taisyklingos tarties normos ir jų pažeidimai) (Dabartinės lietuvių kalbos gramatika 1997: 15). Jie vienas su kitu glaudžiai susiję, todėl šiame straipsnyje iš dalies aptarsime juos visus (pagal labiausiai sutampančius parametrus pasirinktinai). Atskaitos tašku pasirinktas *ortoepinis* aspektas (kaip taisyklingos tarties mokymo sistema) lyginant norminės kalbos tartį su gimtuoju akcentu

¹ Akcentas [lot. *accentus* – kirtis]: 2. negimtąja kalba ar tarmiškai kalbančiojo žmogaus tarties savotiškumas, atsiradęs dėl gimtosios kalbos arba tarmės įtakos, pvz., lenkavimas, dzūkavimas (Tarptautinių žodžių žodynas 2005: 25).

² Aptarsime tik kai kuriuos segmentinius elementus, nes supersegmentinių (arba prozodinių) elementų analizei reikia atskiro didesnio tyrimo: pvz., tipologinės lietuvių kalbos (lyginant su ispanų kalba (ir atvirkščiai)) intonacijos charakteristikos.

(Bendrieji Europos Kalbų metmenys 2008: 123). Šis tyrimas – tai naujas, netirtas lietuvių ir ispanų kalbų tarties problemų palyginimas. Analizuojant ir lyginant lietuvių ir ispanų kalbų ortoepiją buvo remtasi *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (1997), *Gramática básica del español: norma y uso* (Sarmiento, Sánchez 2001: 18) ir *Marco Común de Referencia para las Lenguas* (2002: 74). Lyginimo pagrindu buvo pasirinkti šie taisyklingą tartį lemiantys kriterijai:

a) priebalsių tarimo kriterijai:

Lietuvių kalboje:

1. Minkštinimas / kietinimas³:

a) *palatalizuoti*: visi lietuvių bendrinės kalbos priebalsiai (išskyrus prieš priešakinės eilės balsius ar *i*, [i], *y*, *į* [i:], *ė* [ɛ], *ė*, *ė* [æ:], *ė* [e:] yra minkšti: *gyti* → [g,j]t[i], *norėti* → no[r,]ė[t,i], *svėrė* → [s,][v,]ė[r,]ė, *beveik* → [b,]e[v,]eik ir kt. Suminkštėja jie ir prieš supriešakėjusius užpakalinės eilės balsius *u* [u], *ų* [u:], *a* [a], *q* [a:], *o* [ɔ], *ó*, *o* [o:]: *galiu* → ga[l,i]u, *gražios* → gra[ʒ,i]os ir kt. Priebalsiai tariai minkštai ir prieš trumpąjį tarptautinių žodžių balsį *e* [ɛ]: *chemija* → [x,]emije, *kilometras* → kilo[m,]etras, *santėchnikas* → sa[n,][t,]echnikas, *profesorius* → pro[f,]esorius ir kt. Priebalsiai tariai minkštai ir prieš palatalizuotus priebalsius: *pilšiu* → pi[l,]siu ir prieš *j* [j]: *pjauti* → [p,]jauti ir kt.

b) *nepalatalizuoti*: visi lietuvių bendrinės kalbos priebalsiai prieš užpakalinės eilės balsius *u* [u], *ų*, *ų* [u:], *a* [a], *q* [a:], *o* [ɔ], *ó*, *o* [o:] arba priebalsiai žodžio gale tariai kietai: *sausas* → [s]au[s]a[s], *daug* → [d]au[k], *tėgul* → tegu[l] ir kt. Beveik visada *g* [g], *k* [k], *o* kartais ir *p* [p], *b* [b], *m* [m] prieš palatalizuotus priebalsius dažniausiai neminkštėja: *žvaigždė* → žvai[g]ždė, *lipdė* → li[b]dė ir kt.

2. Asimiliacija:

a) *suskardėja*: duslieji priebalsiai *p* [p], *t* [t], *k* [k], *s* [s], *š* [ʃ] prieš skardžiuosius *b* [b], *d* [d], *g* [g], *z* [z], *ž* [ʒ] suskardėja: *atbulai* → a[d]bulai, *rūkdamo* → rū[g]damo, *vesdamo* → ve[z]damo ir kt.

b) *suduslėja*: skardieji priebalsiai *b* [b], *d* [d], *g* [g], *z* [z], *ž* [ʒ] prieš dusliuosius *p* [p], *t* [t], *k* [k],

s [s], *š* [ʃ] suduslėja: *zyzti* → zy[s,]ti, *vežti* → ve[š,]ti ir kt. Priebalsis *s* [s] prieš *č* [tʃ] virsta *š* [ʃ]: *vesčiau* → ve[ʃ,]čiau, priebalsis *z* [z] prieš *dž* [dʒ] virsta *ž* [ʒ]: *vabzdžiai* → vab[ʒ,]džiai, *o ž* [ʒ] žodžio gale suduslėja: *bemaž* → bema[ʃ] ir kt.

c) susidūrus priebalsiams *s* [s], *š* [ʃ], *z* [z], *ž* [ʒ] tariamais paskutinis priebalsis: *užsienis* → u[s,]ienis, *užsoko* → u[ʃ]oko, *pussėsėrė* → pu[s,]esėrė ir kt..

Ispanų kalboje:

1. *Priebalsių tarimo principai* (Gil Fernández 2007: 28)

b, *v* tariai vienodai (iš *esmės*) kaip [b]: *Alva* → Al[b]a;

c (prieš *e*, *i*) tariamais kaip anglų *k*. *th* [θ] arba *s* [s]: *cerca* → [θ]erka, [s]erka;

c (prieš *a*, *o*, *u* ir priebalsius) tariamais [k]: *camino* → [k]amino;

ch tariamais minkštai [tʃ]: *charla* → [tʃ]arla;

d tariamais kaip [d]: *dedo* → [d]e[d]o, žodžio gale tariamais [ð]: *Madrid* → Madri[ð];

g (prieš *e*, *i*) tariamais [x]: *gente* → [x]ente;

g (prieš *a*, *o*, *u* ir priebalsius) tariamais [g]: *gordo* → [g]ordo;

h niekada netariamais: *hombre* → [l]ombre;

y tariamais kaip [j], kaip [dʒ] arba minkštas [ʒ]: *yo* → [j]o; [dʒ]o; [ʒ]o; kai sakinyje yra kaip jungtukas: *y* [i] → [i] ir žodžio gale tariamais kaip [i]: *hoy* → o[i];

j visada tariamais [x]: *Julio* → [x]ulio;

l visada tariamais minkštai [l]: *hola* → o[l,]a;

ll tariamais [j]: *billete* → bi[j]ete;

ñ tariamais [ɲ]: *mañana* → ma[ɲ]ana;

qu tariamais kaip [k]: *equipo* → e[k]ipo, *querido* → [k]erido;

z tariamais kaip anglų *k*. [θ], [s]: *corazón* → kora[θ]on; kora[s]on.

2. Asimiliacija:

a) Suduslėjimas: *b* [b] → [p] prieš *s* [s]: *abstracto* → a[p]stracto.

b) Suskardėjimas: *s* [s] prieš *m* [m]: *mismo* → mi[z]mo.

b) balsių tarimo kriterijai:

Lietuvių kalboje:

Ilginimas arba trumpinimas⁴.

³ Minkštumą žymėsime [,].

⁴ Kitos priklauso prozodiniams elementams (kirtis, priegaidė ir t.t.).

1. Tarties norma reikalauja tarti trumpai:

a) vienskiemeniuose žodžiuose: *š[i]tas, m[ù]s, j[i]*; b) dviskiemenių veiksmažodžių bendratyse: *r`asti → r[a]⁵sti, vèžti → v[e]žti, vèsti → v[e]sti* ir iš jų padarytose kitose formose *r`asdavau → r[a]sdavau, vèžti → v[e]žtum, vèsti → v[e]skite*; c) aukštesniojo laipsnio būdvardžių formose *baltėsnis → balt[ε]snis, gerėsnis → ger[ε]snis*; d) tarptautiniuose žodžiuose *projėktas → proj[ε]ktas, profesorius → prof[ε]sorius*; e) veiksmažodžių priešdėlių balsius *a, e: p`a neša → p[a:]neša, nènėša → n[e]neša*.

2. Tarptautiniuose žodžiuose privaloma taisyklingai ištarti abu balsius (balsių sandūra): *oazė → [o][a]zė, teatras → t[e][a]tras*, ir įterpti *j*, išvengiant balsių sandūros žodžio viduryje arba tarp priešdėlio ir šaknies: *paieška → pa[j]ieška, apieško → ap[j]ieško* ir kt.

Ispanų kalboje:

Ilginimas ir intensyvumas.

1. Ispanų kalboje visi balsiai yra skirstomi:

a) pagal eilę į: priešakinius *e: resumen → r[e]sumen, i: imitar → [i]m[i]tar*, ir užpakalinius *a: amiga → [a]mig[a], o: rosa → r[o]sa, u: zumo → z[u]mo*;

b) pagal pakilimą į 3 grupes: žemutinius: *a: mata → m[a]t[a]*; vidutinius – *e: bella → b[e]lla, o: oro → [o]r[o], aukštutinius – i: iniciar → [i]n[i]c[i]ar, u: Uruguay → [U]r[u]g[u]ay*.

2. Tarptautiniuose žodžiuose taisyklingai ištarti dvibalsius: teatro → *t[e][a]tro* ir hiata (įterptas *j*): bioquímica → *bi[j]oquímica*.

Aukščiau nurodytos taisyklingos tarties normos gali būti pagrindinės priežastys, lemiančios ryškiausias tarimo klaidas. Remiantis šiais kriterijais, buvo atliktas kokybinis lyginamasis tyrimas.

Kokybinis tyrimas ir rezultatai

Kokybinis tyrimas susideda iš 2 dalių: *pirmoji dalis*: norminių lietuvių ir ispanų kalbų grafemų ir fonemų palyginimas (1–2 lentelės), siekiant nustatyti tarties klišvinius, atsirandančius dėl skirtingų priebalsių fonetinių savybių; *antroji dalis*: a) bendra lietuvių – ispanų paskaita, vykusi 2011 m. lapkričio mėnesio pabaigoje. Dvigubos paskaitos metu maždaug 2 akademines valandas buvo stebimi pusę laiko ispaniškai, pusę – lietuviškai bendraujantys studentai. Respondentams buvo akcentuota orientuotis į turinį ir bendrauti tarpusavyje kiek įmanoma daugiau, tačiau tuo pačiu metu buvo fiksuojamos jų tarties klaidos; b) nežinomų tekstų skaitymas svetima kalba stebint ir įrašant į vaizdo grotuvą ir analizuojant viso 2011/2012 m. m. rudens semestro metu.

1 lentelė. Lietuvių ir ispanų kalbų priebalsiai: grafemos ir fonemos. Probleminių priebalsių grafemų ir fonemų lyginamoji analizė⁶

Norminė lietuvių kalba		Norminė ispanų kalba (castellano)	
Pagal tarimo būdą	Pagal tarimo vietą	Pagal tarimo būdą	Pagal tarimo vietą
B, b / [b] neafrikata, skardusis, minkštas arba kietas	B, b / [b] lūpinis Pvz.: <i>bamba</i> → [b]am[b].	B, b / [b] okliuzinis (= neafrikata), skardusis	B, b / [b] abilūpinis Pvz.: <i>sombra</i> (šėšelis) → som[b]ra.

⁵ Sąlyginai ilga ispanų kalboje atitinkanti kirčiutuą á [a] fonema, bet trumpesnė už ilgąją lietuvišką [a:].

⁶ Kadangi nebus aptariami prozodiniai elementai (kirtis, priegaidė, tonas, intonacija), taikoma (tarptautinė) transkripcija tik konkrečiai fonemai, kuri tuo metu analizuojama. Lietuvių garsai transkribuojami pagal Dabartinę lietuvių kalbos gramatiką (1997: 17–19), o ispanų kalbos garsai pagal AFI sistemą: http://es.wikipedia.org/wiki/Transcripci%C3%B3n_fon%C3%A9tica_del_espa%C3%B1ol_con_el_AFI. ir iš <http://www.uiowa.edu/~acadtech/phonetics/spanish/frameset.html>

1 lentelės tęsinys

Norminė lietuvių kalba		Norminė ispanų kalba (castellano)	
Pagal tarimo būdą	Pagal tarimo vietą	Pagal tarimo būdą	Pagal tarimo vietą
V, v / [v] pučiamasis, minkštas arba kietas	V, v / [v] lūpų dantinis Pvz.: voras → [v]oras, vi- sas / [v,]isas.	V, v / B, b / [b] a) [v] nėra, V, v / B, b → [b] okliuzinis (= neafrikata), skardusis; b) V, v / B, b / [β] aspirata	V, v / B, b / [b] abilūpinis Pvz.: vago (tinginys) → [b]ago. V, v / B, b / [β] abilūpinis Pvz.: lavar (plauti) → la[β]ar, lobo (vilkas) → lo[β]o.
D, d / [d] neafrikata, skardusis, minkštas arba kietas	D, d / [d] dantinis Pvz.: darbas → [d]arbas.	D, d / [d] okliuzinis (=neafrikata), skardusis D, d / [ð] aspirata, skardusis, minkštas arba kietas	D, d / [d] Dantinis Pvz.: disco (diskas) → [d]isco D, d / [ð] tarpdantinis Pvz.: verdad (tiesa) → ver[ð]a[ð].
S, s / [s] pučiamasis, duslusis, minkštas arba kietas	S, s / [s] dantinis Pvz.: kasa → ka[s]a	S, s / [s] frikatyvas (=pučiamasis), kietas ir minkštas	S, s / [s] dantinis – alveolinis Pvz.: mesa (stalas) → me[s]a panašus ↓
Š, š / [ʃ] pučiamasis, duslusis, minkštas arba kietas	Š, š / [ʃ] alveolinis Pvz.: košė → ko[ʃ,]ė	- / [ʃ] ⁷ Š, š / [ʃ] nėra	- / [ʃ] Š, š / [ʃ] nėra
Z, z / [z] pučiamasis, skardusis, minkštas arba kietas	Z, z / [z] dantinis Pvz.: zyzia → [z,]y[z,]ia	Z, z / [θ] [z] nėra, Z, z → [θ] frikatyvas (=pučiamasis) duslusis	Z, z / [θ] tarpdantinis Pvz.: caza (medžioklė) → ca[θ]a
Ž, ž / [ʒ] pučiamasis, skardusis, minkštas arba kietas	Ž, ž / [ʒ] alveolinis Pvz.: žino → [ʒ,]ino	- / [ʒ] ⁸ Ž, ž / [ʒ] nėra	- / [ʒ] Ž, ž / [ʒ] nėra
C, c / [ts] afrikata, skardusis, minkštas arba kietas	C, c / [ts] dantinis Pvz.: cukrus → [ts]ukrus	C, c / [θ] / [k] [ts] nėra C, c → [θ] fri- katyvas (=pučiamasis), duslusis arba C, c → [k]: okliuzinis (= neafrikata), duslusis:	C, c / [θ] / [k] [θ] tarpdantinis Pvz.: cena (vakarienė) → [θ]ena arba [k]gomurinis Pvz.: casa (namas) → [k]asa
Č, č / [tʃ] afrikata, skardusis, minkštas arba kietas Č, č ≠ Ch, ch Ch, ch / [x] Pučiamasis duslusis minkštas ir kietas	Č, č / [tʃ] alveolinis Pvz.: ginčas → gin[tʃ]as Ch, ch / [x] nepriešakinis Pvz.: [ch,]emija	Ch, ch / [tʃ,] Č, č nėra, [tʃ] → Ch, ch afrikata, duslus, visada minkštas	Ch, ch / [tʃ,] alveolinis palatalinis Pvz.: ocho (aštuoni) → o[tʃ,]o
Dž, dž / [dʒ] afrikata, skardusis, minkštas arba kietas Y, y (balsis)→ [i:] ≠ [dʒ], Ll, ll nėra, [dʒ] ≠ L, l → [l]	Dž, dž / [dʒ] alveolinis Pvz.: džiauti → [dʒ,]iauti	Ll, ll / Y, y / [dʒ] Dž, dž nėra, [dʒ] → Ll, ll / Y, y; afrikata, skardusis, visa- da minkštas	Ll, ll / Y, y / [dʒ] alveolinis palatalinis Pvz.: llama (liepsna)→ [dʒ]ama, inyectar (švirkšti) → in[dʒ]ectar

⁷ Kai kurie dialektai šią fonemą turi (pvz.: rioplatense dialekte jis yra alveolinis - palatalinis arba post - alveolinis ir tik minkštas).

⁸ Kai kurie dialektai šią fonemą turi.

1 lentelės tęsinys

Norminė lietuvių kalba		Norminė ispanų kalba (castellano)	
<i>Pagal tarimo būdą</i>	<i>Pagal tarimo vietą</i>	<i>Pagal tarimo būdą</i>	<i>Pagal tarimo vietą</i>
<i>G, g / [g]</i> neafrikata, skardus, kietas arba minkštas <i>[x] ≠ G, g</i>	<i>G, g / [g]</i> Nepriešakinis (= dorsalinis) <i>Pvz.: godus → [g]odus</i>	<i>G, g / [g]</i> okliuzinis (= neafrikata), skardusis <i>G, g / [x]</i> frikatyvas (pučiamasis), duslusis	<i>G, g / [g]</i> dorsalinis, gomurinis <i>Pvz.: gato (katinas) → [g]ato</i> <i>G, g / [x]</i> dorsalinis, gomurinis <i>Pvz.: gente (žmonės) → [x]ente</i>
<i>J, j / [j]</i> pučiamasis, visada minkštas	<i>J, j / [j]</i> (dantinis, alveolinis) nepriešakinis <i>Pvz.: jaunas → [j]aunas</i>	<i>Ll, ll, Y, y / [j]</i> <i>J, j ≠ [j]</i> , <i>[j] → Ll, ll, Y, y</i> frikatyvas (pučiamasis), skardusis <i>J, j / [x]</i> frikatyvas, duslus	<i>Ll, ll, Y, y / [j]</i> palatalinis <i>Pvz.: maya (majai) → ma[j]a</i> , <i>bella (graži) → be[j]a</i> <i>J, j / [x]</i> dorsalinis negomurinis <i>Pvz.: ajo (česnakas) → a[x]o</i> , <i>Juan (Jonas) → [x]uan</i>
<i>H, h / [χ]</i> pučiamasis, skardusis, visada minkštas	<i>H, h / [χ]</i> Nepriešakinis <i>Pvz.: herbas → [χ.]erbas</i>	<i>H, h / []</i> <i>[χ]</i> nėra, <i>H, h</i> fonemos nėra → <i>[]</i> (netariama)	<i>H, h / []</i> <i>Pvz.: ahora (dabar) → a[]ora</i>
<i>L, l [l]</i> nenosinis, minkštas arba kietas	<i>L, l [l]</i> dantinis <i>Pvz.: labas → [l]abas</i>	<i>L, l [l]</i> šoninis, skardusis minkštas <i>L, l [l̥]</i> ⁹ šoninis, skardusis minkštas <i>L, l [i]</i> šoninis, skardusis minkštas <i>Ll, ll [K]</i> šoninis, skardusis minkštas	<i>L, l [l]</i> dantinis <i>Pvz.: falda (sijonas) → fa[l.]da</i> <i>L, l [l̥]</i> alveolinis <i>Pvz.: lila (alyva) → [l̥]i[l̥]a</i> <i>L, l [i]</i> alveolinis palatalinis <i>Pvz.: colchon (čiužinys) → co[i]</i> <i>chon</i> <i>L, l [K]</i> palatalinis <i>Pvz.: llamas (liepsnos) → [K]amas</i>
<i>M, m / [m]</i> nosinis, minkštas arba kietas	<i>M, m / [m]</i> abilūpinis <i>Pvz.: mamytė → [m]a[m,] ytė</i>	<i>M, m / [m]</i> ¹⁰ nosinis, skardusis	<i>M, m / [m]</i> abilūpinis <i>Pvz.: mano (ranka) → [m]ano</i>
<i>N, n / [n]</i> nosinis, minkštas arba kietas	<i>N, n / [n]</i> dantinis alveolinis <i>Pvz.: namas → [n]amas</i>	<i>N, n / [n]</i> ¹¹ nosinis skardusis <i>Ñ, ñ / [ɲ]</i> nosinis skardusis	<i>N, n / [n]</i> alveolinis <i>Pvz.: nombre (vardas) → [n]ombre</i> <i>Ñ, ñ / [ɲ]</i> palatalinis <i>Pvz.: año (metai) → a[ɲ]o</i>
<i>R, r / [r]</i> nenosinis, minkštas arba kietas	<i>R, r / [r]</i> alveolinis <i>Pvz.: rytas → [r]ytas</i>	<i>R, r / [r] / [ɾ] (silpnai)</i> ¹² vibruojantys <i>[ɾ] (silpnai)</i> <i>[r]</i> (silpnai arba stipriai), <i>rr [r]</i> (stipriai), skardieji	<i>R, r / [r], [ɾ]</i> alveolinis <i>Pvz.: amar (mylėti) → ama[r]</i> , <i>roca (uola) → [r]oca</i> , <i>carro (automobilis) → ca[r]o</i>

⁹ Kai kurie yra alofonai. Lietuvių kalbos alofonų (pvz.: [n], [ɲ]) nenagrinėsime, nes juos tardami ispanai nedaro didelių klaidų.

¹⁰ N, n prieš f virta [ɲ].

¹¹ Priklausomai nuo po N, n einančių priebalsių, ispanų kalboje skiriasi šie alofonai [ɲ] – tarpdantinis, dantinis. [n̥] – alveolinis, palatalinis, [ŋ] – gomurinis, tačiau dėl jų nedaromos didelės tarties klaidos.

¹² Artimesnė lietuvių kalbos fonemai.

Lentelėje grafemos ir fonemos skiriasi savo artikuliacinėmis – akustinėmis savybėmis ir yra potencialūs tarties kluviniai, mokantis ispanams lietuvių arba lietuviams ispanų kalbą. Jei fonemos ar grafemos (pvz.: *P, p / [p], T, t / [t], D, d / [d], K, k / [k], F, f / [f]*) turi panašias fonetines savybes abiejose (lietuvių ir ispanų) kalbose, jos lentelėje detaliau nėra analizuojamos. Taip pat, jei kokybinio tyrimo (pokalbio ar rišlaus teksto skaitymo) metu tiriami atvejai buvo ištarti taisyklingi, tai tos fonemos taip pat nėra įtrauktos į 1 lentelę. Tiesa, kai kurie ispanakalbiai respondentai tardami šiuos priebalsius žodžio gale paminkštino (pvz.: *galop* → *galo[p]*, *net* → *ne[t]* ir kt.), tačiau šios klaidos santykinai nėra didelės, nes nekeičia žodžio reikšmės lietuvių kalboje. Išanalizavus stebėjimų ir vaizdo įrašų rezultatus, galima teigti, jog didžiausi priebalsių tarimo kluviniai yra šie:

1. Ispanai:

1.1. Palatalizuotas *L, l [l]* prieš užpakalinės eilės balsius ir žodžio gale: *tegul* → *tegu[l]* (=te guli);

1.2. Abilūpinis *v, v [b]*: *voras* → *[b]oras*, *vijo* → *[b]ijo*;

1.3. *Z, z [z]* tariamas kaip friktyvas tarp-dantinis duslusis *[θ]*: *zyzia* → *[θ]y[θ]ia*, *zirzė* → *[θ]ir[θ]ė*;

1.4. *Ž, ž [ʒ]* tariamas kaip friktyvas tarp-dantinis duslusis *[θ]*: *žilas* → *[θ]ilas*, *žalia* → *[θ]alia*);

1.5. *Dž, dž [dʒ]* afrikata tariama kaip minkštoji alveolinė palatalinė duslioji *[tʃ]*.

1.6. *H, h [h]* pučiamasis skardusis nepriešakinis dažniausiai visai netariamas, retais atvejais tariamas kaip duslus *Ch, ch [x]*.

1.7. *Ch, ch [x]* tariamas kaip minkštasis alveolinis palatalinis duslusis *[tʃ]*, tačiau pakartojant ištariamas ir taisyklingai.

1.8. *J, j [j]* tariamas kaip duslusis ir minkštasis *[θ]* arba *[x]*: *Jonas* → *[x]ionas* arba *[θ,]onas*;

Kitų priebalsių fonetiniai skirtumai nėra tokie ryškūs.

2. Lietuviai:

2.1. Palatalizuotas *[l]* tariamas kietai *[l]obo*, *is[l]a*, *rea[l]*. Prieš priešakinės eilės balsius *e, i* palatalizuotas *[l]* ištariamas minkštai: *[l,]eve*, *[l,]igar*, *e[l,]egante*.

2.2. Visose pozicijose *V, v* kaip *[b]* tariamas kaip lietuviškas *[v]*: *[v]ago*, *[v]amos*, *[v]i[v]ir*; taisyklingai reikėtų: *[b]ago*, *[b]amos*, *[b]i[b]ir*.

2.3. Taisyklingai neištariamas stipriai vibruojantis *rr [r]* (vibrante múltiple), kuris gali būti tik žodžio viduryje: *perro*, *carro*, *curro*. Todėl kyla nesusipratimų: jei tariamas silpnai vibruojantis *[r]*, atsiranda reikšmių skirtumų: *pero* = *bet*; *perro* = *šuo*; *caro* = *brangus*, *carro* = *mašina*, *curo* = *gydau*, *curro* = *dirbu*.

2.4. Retai taisyklingai ištariamas *Z, z* kaip *[θ]* ir *C, c* kaip *[θ]*. Prieš priešakinės eilės balsius *e, i*, dažniau tariamas kaip lietuviškas pučiamasis duslusis dantinis *[s]*: *caza* → *ka[s]a*, *zapato* → *[s]apato*. Kartais dėl to kyla nesusipratimų dėl žodžių reikšmių skirtumo: *casa* = *namas*, *caza* = *medžioklė*.

2.5. Daliai apklaustųjų nesiseka ištarti *G, g* kaip *[x]* atvejų, kai po *g* eina priešakinės eilės balsiai *e, i*: *Argentina* reikia tarti *Ar[x]entina*, *gente* → *[x]ente*, *geografía* → *[x]eografija*.

2.6. Netaisyklingai tariamas ispaniškasis *ch [tʃ]* kaip *[x]*: *mucho* → *mu[x]o*, *noche* → *no[x]* *e, muchacho* → *mu[x]a[x]o*, ypač pirmą kartą skaitant šiuos žodžius.

Taigi, jeigu priebalsių grafemos ir fonemos abiejose kalbose sutampa – jokių problemų nekylo mokantis svetimos kalbos (pvz.: *P, p / [p], T, t / [t]* ir kt.). Sudėtingiau, kai fonemos sutampa, bet grafemos skiriasi, tačiau yra abiejose kalbose (pvz.: *Ch, ch [x]* ir *[tʃ]* arba *J, j [j]* ir *[x]*). Sunkiausia ištarti tas fonemas, kurių nėra gimtojoje kalboje (ispanakalbiams – *h [χ]*, lietuviakalbiams *S, s [s]* dantinių – alveolinių).

Ispanai

1. Beveik visi atvejai tariaimi truputį pailgina kirčiuotus trumpuosius balsius: *š[i]tas*, *m[u]s*, *j[i]*, tačiau ispanakalbiai trumpuosius kirčiuotus balsius *e, i, u*, taria kaip pusilgius arba net ilgus, ypač žodžio pabaigoje: *kat[ε]* → *kat[e]*, *sūnum[i]* → *sūnum[ɪ]*. Tai nutinka todėl, kad ispanų kalboje kirtis pailgina balsį. Jie ilginami ir dviskiemenių veiksmažodžių bendratyse: *r'asti* → *r[a]*¹³ *sti*, *vėžti* → *v[e]*žti,

¹³ Sąlyginai ilgą ispanų kalboje atitinkanti kirčiuotą *á [a]* fonema, bet trumpesnė už ilgąją lietuvišką *[a:]*.

2 lentelė. Balsiai: grafemos ir fonemos. Probleminių balsių grafemų ir fonemų lyginamoji analizė¹⁴

Norminė lietuvių kalba			Norminė ispanų kalba		
Pakilimas	Eilė	Trukmė	Pakilimas	Eilė	Trukmė / įtempimas
<i>E, e / [æ], [ɛ].</i> žemutinis	<i>E, e / [æ], [ɛ].</i> priešakinis	<i>E, e / [æ], [ɛ].</i> ilgasis neša trumpasis vesti			
<i>Ė, ę [e:].</i> vidutinis	<i>Ė, ę [e:].</i> priešakinė	<i>Ė, ę [e:].</i> ilgasis	<i>E, e [e]</i> vidutinis ¹⁵	<i>E, e [e]</i> priešakinė	<i>E, e [e]</i> tarpinis ¹⁶ eco (aidas) → [e]co
<i>O, o / [o:], [ɔ]</i> vidutinis	<i>O, o / [o:], [ɔ]</i> užpakalinė	<i>O, o / [o:], [ɔ]</i> ilgasis / trumpas ¹⁷ oras choras	<i>O, o / [o]</i> vidutinis	<i>O, o / [o]</i> užpakalinė	<i>O, o / [o]</i> tarpinis ¹⁸ ojo (akis) → [o][o]
<i>I, i [i] / Y, y / ĭ, ĭ [i:].</i> aukštutinis	<i>I, i [i] / Y, y / ĭ, ĭ [i:].</i> priešakinė	<i>I, i [i] / Y, y / ĭ, ĭ [i:].</i> trumpasis / ilgasis kitas yla	<i>I, i [i] / Y, y [i]</i> aukštutinis	<i>I, i [i] / Y, y [i:].</i> priešakinė	<i>I, i [i] / Y, y [i]</i> tarpinis misa (mišios) → m[ɪ]sa hay (yra) → a[ɪ]
<i>U, u [u] / Ū, ū / Ų, ų [u:].</i> aukštutinis	<i>U, u [u] / Ū, ū / Ų, ų [u:].</i> užpakalinis	<i>U, u / Ū, ū / Ų, ų [u:].</i> trumpasis / ilgasis rudas mūsų	<i>U, u [u]</i> aukštutinis	<i>U, u [u]</i> užpakalinė	<i>U, u [u]</i> trumpasis humo (dūmas) → [u]mo

¹⁴ Dvibalsių ir tribalsių fonemos neanalizuojamos, nes daugiausia klystama dėl netaisyklingo kirčiavimo (tai yra vienas iš prozodinių elementų).

¹⁵ Tarp [æ] ir [ɛ].

¹⁶ Lyginant su lietuvių kalbos fonemomis: tarp lietuviško [ɛ] ir [e:], artimesnis [e:]: <http://www.langsci.ucl.ac.uk/ipa/vowels.html>

¹⁷ Tik tarptautiniuose žodžiuose trumpas.

¹⁸ Tarp lietuviško [o:] ir [ɔ].

vėsti → v[e]sti ir iš jų padarytose kitose formose r'asdavau → r[a]sdavau, vėžti → v[e]žtum, vėsti → v[e]skite. Nors visi ispanakalbiai e ilgina beveik visuose žodžiuose dėl to, jog jų kalboje [e] intensyvesnis ir pailgėjęs, tačiau aukštesniojo laipsnio būdvardžių formose baltėsnis → balt[ɛ]snis, gerėsnis → ger[ɛ]snis, tiek tarptautiniuose žodžiuose projektas → proj[ɛ]ktas, profesorius → prof[ɛ]sorius, e daugelis taria taisyklingai, panašų į [ɛ]. Veiksmažodžių priešdėliai su a, e pailginti visuose ištartuose atvejuose: p'a neša → p[a:]neša, nèneša → n[ɛ]neša.

2. Didelė tarties klaida lietuvių kalboje – trumpinti ilgusius balsius, ypač, jei tai pakeičia žodžio konotaciją: siųsti – siusti; skųsti – skusti; kqsti – kasti, lis – lqs. Kadangi ispanų tarmėse

nėra tokio ilgumo balsių kaip lietuvių kalboje (ypač nosinių raidžių fonemų), natūraliai trumpinami nekirčiuoti ilgieji balsiai, nesvarbu, kirčiuotuose ar nekirčiuotuose žodžiuose: kalbq → kalb[a], brangų → brang[u].

Kone visi atvejai su būsimąjo laiko trečiojo asmens dviskiemenių veiksmažodžių ilgaisiais balsiais ū ir y ar u, i ištariami vienodai: gysiu → g[i]siu, būsiu → b[u]siu, gis → g[ɪ]s, būs → b[u]s.

Visi ispanakalbiai tarptautiniuose žodžiuose taisyklingai atskiria du balsius: oazė → [o][a]zė, teatras → t[e][a]tras, tačiau labai retai įterpiamas dantinis alveolinis priebalsis j, siekiant išvengti balsių sandūros žodžio viduryje arba tarp priešdėlio ir šaknies: paieška → pa[j]ieška, apieško → ap[j]ieško ir kt.

Lietuviai

Kadangi *a*, *e* lietuvių kalboje gali būti skirtingo ilgumo, ispanų kalbos [*a*], [*e*] tariant pailginami, o nekirčiuoti tariaimi intensyviau negu reikalauja kalbos normos (kirčiuoti – atvirkščiai). Analizuojant *pakilimo* skirtumus ispaniškas [*e*] yra tarp [*æ*] yra šiek tiek žemesnio pakilimo už lietuvišką [*eː*], todėl lietuviakalbių jis tariamasis atviriau, nei reikalauja normos: *casa* → *c[aː]sa*, *verde* → *v[e]rde*. Balsiai *i*, *u* panašūs pagal šiuos elementus į lietuvių kalbos trumpuosius *i*, *u*, todėl tarties problemų nekelia. Balsis [*o*] tariamasis taip pat trumpai kaip tarptautinių žodžių [*ɔ*]: *oro* → [*o*]*r*[*o*], *poco* → [*p*]*o*[*c*]*o*, *teatro* → *teatr*[*o*].

Išanalizavus stebėjimų ir vaizdo įrašų rezultatus, galima teigti, jog didžiausi balsių tarimo kliuviniai yra šie:

1. Ispanai:

1.1. Pailgina kirčiuotus trumpuosius balsius [*i*], [*u*], [*a*].

1.2. Patrumpina netarptautiniuose žodžiuose [*oː*].

1.3. Susiaurina [*æ*], taria panašiai kaip *è* [*eː*], bet siauriau.

1.4. Patrumpina kirčiuotus ilguosius balsius ir ilgina trumpuosius ir visus labai panašiai.

Taigi, tardami balsius ispanakalbiai juos suvienodina (ilgus sutrumpina iki pusilgių, trumpus – pailgina iki pusilgių). Pagal pakilimo laipsnį visus taria panašiai, išskyrus *e*, kuris yra kiek žemiau už lietuvių kalbos [*eː*].

2. Lietuviai:

Kadangi *a*, *e* lietuvių kalboje labiausiai skiriasi nuo ispanų kalbos balsių ilgumu ir intensyvumu, tardami ispanų kalbos [*a*], [*e*], lietuviai studentai juos pailgina, paplatina ir taria intensyviau¹⁹.

Kiekybinis tyrimas ir rezultatai

Kiekybinį tyrimą sudaro 2 dalys:

1. *Diktantas*: pavienių žodžių diktavimas lietuvių kalba, prieš tai išpėjus respondentą skaityti lėtai, tarti kuo aiškiau ir taisyklingiau (1–4 pav.);

2. *Pakartojimas*: padedant dėstytojiui pakartoti probleminius atvejus (1–4 pav.).

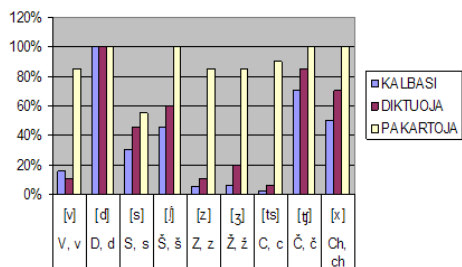
LSMU buvo apklausti 20 studentų iš Ispanijos (11 merginų ir 9 vaikinai). Respondentų amžius 18–34 metų. Lietuvių *kaip pasirenkama* (profesinė) kalba studijuojama pirmus metus (34 akademines valandas per semestrą), kaip *privaloma* kalba studijuojama antrus metus (90 akademinių valandų per semestrą); iš viso antrame kurse mokomasi 124 valandas per semestrą (3 kartus per savaitę po 2 akademines valandas). Visų respondentų išsilavinimas – nebaigtas aukštasis. Apklaustieji atvykę iš Madrido, Mursijos, Asturijos, Trelavegos, Alikantės, Chaeno, Palmos de Majorkos, Logronijo, Vigo, Bilbao, Valensijos miestų ir nurodę gerai kalbantys ispanų (español) arba kastilų (castellano) dialektu.

VDU buvo apklausti 20 (18 merginų, 2 vaikinai) ispanų kalbą, kaip pasirenkamąją užsienio kalbą, pasirinkę 2 kurso studentai. Ispanų kalbai per semestrą skiriama 90 akademinių valandų: 60 kontaktinių valandų ir 30 valandų savarankiškam mokymuisi *Moodle* sistema. Respondentų amžius nuo 19 iki 23 metų. Studentai studijuoja įvairiuose fakultetuose: Politikos mokslų ir diplomatijos – 10 studentų, Humanitarinių mokslų – 4 studentai, Ekonomikos ir vadybos – 3 studentai, Socialinių mokslų – 3 studentai. Daugelis studentų yra iš Kauno (15), kiti iš Tauragės (3), Mažeikių (1) ir Šiaulių (1).

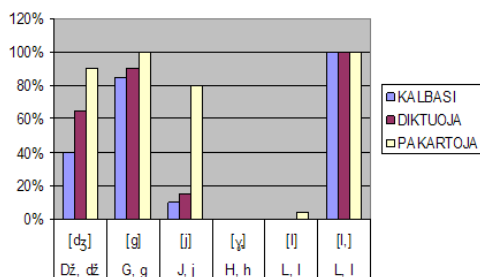
Lentelėse pateikiamas kiekybinis svarbiausių priebalsių tarties kliuvinių palyginimas (lyginama su normine kalba) a) komunikuojant ar skaitant rišlų tekstą, b) specialiai (kuo aiškiau) diktuojant ir c) pakartojant problemines vietas padedant dėstytojiui. Lentelės kairėje pusėje vertikalčiai nurodytas tarimas procentais (100 % žymi pavyzdinę tarimą²⁰), horizontaliai – grafemos ir fonemos; spalvos žymi tyrimo tipą.

¹⁹ Išsamesnis balsių tyrimas reikalauja duomenų apdorojimo oscilografu, todėl kiekybinio balsių tyrimo šiame darbe nėra.

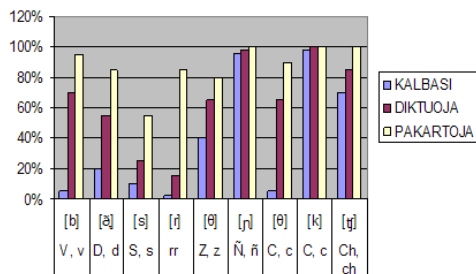
²⁰ Imtis (N 100) – vienos fonemos ir grafemos atvejai.

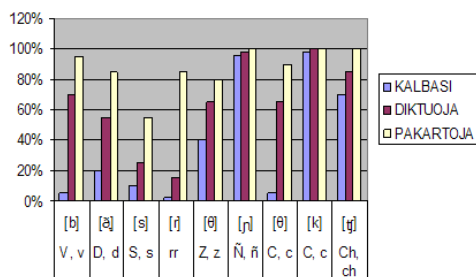
1 pav. Taisyklingai ištarti lietuvių kalbos priebalsiai

2 pav. Taisyklingai ištarti lietuvių kalbos priebalsiai

3 pav. Taisyklingai ištarti ispanų kalbos priebalsiai

4 pav. Taisyklingai ištarti ispanų kalbos priebalsiai

Išanalizavus stebėjimų (pokalbius, dvigubą paskaitą) ir vaizdo įrašų rezultatus (rišlaus teksto skaitymą, žodžių diktavimą ir pakartojimą) galima teigti, jog didžiausi priebalsių tarimo kliuviniai yra šie:

Ispanai 100% atvejų su [b] fonemomis buvo ištarti taisyklingai. Tačiau ši fonema ispanų kalboje atitinka du rašto ženklus (b ir v). Jie atitinka tą pačią [b] fonemą. 75% atvejais pokalbio metu, 80% diktanto metu ir 15% pakartojant (v) buvo ištartas kaip abilūpinis [b]: *voras* → [b] *oras*, *visas* → [b,] *isas*, *vaza* → [b] *asa* ir kt., darant grubią tarties klaidą, visiškai keičiančią žodžio reikšmę, neatitinkančią konteksto.

Lietuviai. Ispanų kalboje rašto ženklas V, v atitinka lietuvišką fonemą [b], todėl 95% pokalbio metu, 30% diktuojant ir 15% pakartojant buvo ištartas lūpinis dantinis [v]: *vivir* → [v] *i* [v] *ir*, kai pagal normas reikalaujama tarti [b] *i* [b] *ir*.

Ispanai. 70% kalbantis, 45% diktuojant ir 55% pakartojant tariamas „šveplės“ tarpinis [s] ir [ʃ] variantas arba [ʃ]: *sūnus* → [ʃ] *ūnu* [ʃ].

Lietuviai. 90% kalbantis, 75% diktuojant ir 45% pakartojant taisyklingai neištariamas dantinis alveolinis [s], bet ištariamas ryškus dantinis [s]: *mesas* → *me* [s] *a* [s].

Ispanai. Nors ispanų kalboje [z] fonemos nėra, tačiau rašto ženklas Z, z egzistuoja, tad 95% atvejais kalbantis [z] tariamas kaip tarpdantinis [θ] arba dantinis alveolinis [s]. Tik 5% sugebėjo ištarti fonemą [z] dėl suskardėjusio [s] prieš [b] tarimo: *sveikas* → [z,] [b] *eikas*, *syagista* → [z] [b] *aigsta*; Taisyklingai pakartoti 85 atvejai iš šimto.

Lietuviai. Kai Z, z yra žodžio pradžioje arba viduryje, 60% pokalbio metu, 35% diktanto ir 20% pakartojant tariamas kaip dantinis [z] arba dantinis [s]: *zapato* [θ] *apato* → *taria* [z] *apato* arba [s] *apato*.

Ispanai. 98% atvejai kalbant ir skaitant, 96% diktuojant ir 10% pakartojant tariami ne kaip afrikatos C, c / [ts] fonema, bet kaip fonema [s] arba [k]: *cepinai* → [s,] *epelinai*, *citrina* → [s,] *itrina*, *medicina* → *medi* [s,] *ina*, *cirkas* → [s,] *irkas* arba *cukrus* → [k] *ukrus* ir *pan*.

Lietuviai. Kalbant ar skaitant rišlų tekstą taisyklingai ištariamas C, c [θ] 5% atvejų, [ts] tari-

ami 2% atvejų [ts] → [ts]asa, o visais kitais atvejais tariamas [s] dantinis: cena [θ]ena → [s]ena.

Taisyklingai ištariamas C, c [k] 98% atvejų pokalbio metu, bet 100% diktuoju ar pakartojant: casa → [k]asa.

Ispanai. Problemos atsiranda tarient [ʒ], nes ispanų kalboje tokios fonemos nėra. Tik 6% taisyklingai ištariami skaitant rišlų tekstą ar kalbantis: žino → [ʒ,]ino, maža → ma[ʒ]a, graži → gra[ʒ,]i, žaliasis → [ʒ]alialis. Taisyklingai pakartojami 85 atvejai.

Ispanai. Nors [ts] ir [ʒ] fonemų savo norminėje kalboje neturi, bet afrikata [tʃ] taisyklingai ištariama 70% atvejų: čia → [tʃ,]ia, mesčiau → mes[tʃ,]iau. 72% atvejų skaitant rišlų tekstą Ch, ch [x] tariami kaip alveolinis duslusis [tʃ] arba gomurinis [k]: chemija → [tʃ,]emija arba technika → te[k]nika.

Lietuviai. 70% atvejų skaitant tekstą nedaroma klaidų [tʃ]: ocho → o[tʃ]o, likusiais atvejais tariamas pučiamasis duslusis nepriešakinis [x]: ocho → o[x]o.

Ispanai. Neištaria skardžiosios afrikatos [dʒ], t.y. respondentai ją suduslina 60% atvejų ir taria kaip alveolinį duslųjį [tʃ]: džiauti → [tʃ,]iauti, o 40% atvejų taria kaip [ʃ]: pėsčias → pė[ʃ,]ias.

Lietuviai. 5% pokalbio metu [dʒ] (atitinkanti Ll, ll grafemą) tariama taisyklingai llama → [dʒ]ama, 35% atvejų tariami kaip dantinis kietasis [l] llama → [l]ama, o 60% tariamas dantinis alveolinis nepriešakinis [j] llama → [j]ama.

Ispanai. [g] žodžio pradžioje ištariamas visų respondentų visais atvejais taisyklingai, tačiau žodžio viduryje 15% atvejų skaitant, 10% diktuoju ir 0% pakartojant G, g tariamas kaip duslusis gomurinis [x]: biologija → biolo[x]ija.

Lietuviai. Prieš užpakalinės eilės balsius [g] tariamas 100% taisyklingai, tačiau prieš priešakinės eilės balsius skaitant 85%, diktuoju 35%, pakartojant 95% tariamas ne duslusis gomurinis [x], o skardžioji neafrikatą [g]: geografią [x]eografią → [g]eografią, Argentina Ar[x]entina, → Ar[g]entina.

Ispanai. [j] 90% atvejų tariamas „šveplai“ kaip skardžioji minkštoji afrikata [dʒ]: jis → [dʒ,]is, Jonas → [dʒ,]onas.

Lietuviai. Grafema J, j kaip fonema [x] 15% skaitant, 10% diktuoju ir 5% pakartojant tariama netaisyklingai – kaip dantinis alveolinis minkštasis [j]: ajo a[x]o → a[j]o.

Ispanai. Skaitant 96% atvejų visai netariamas pučiamasis priešakinis [ɣ]: hormonai [ɣ]ormonai → []ormonai arba tariamas kaip duslusis negomurinis frikativas [x]: hormonai → [x]ormonai.

Lietuviai. Tik 5% atvejų skaitant rišlų tekstą ir 2% atvejų diktuoju netaisyklingai tariamas pučiamasis nepriešakinis H, h []: ahora: a[]ora → a[ɣ]ora. Šioje vietoje veidrodžio principas pasiteisina tik iš dalies, nes lietuviakalbiams netarti lengviau, negu ištarti ispanakalbiams.

Ispanai. 100% atvejų [l] tariamas kaip alveolinis šoninis skardusis, visada minkštas bet kurioje pozicijoje ir prieš bet kurios eilės balsius bei žodžio gale: tegul → tegu[l,], lova → [l,]ova, lūpos → [l,]ūpos ir kt. Pakartojant sugebama ištarti tik 4% atvejų.

Lietuviai. 100% atvejų alveolinis šoninis skardusis minkštasis [l,] ištariamas taisyklingai prieš priešakinės eilės balsius. Netaisyklingai tariamas tik prieš užpakalinės eilės balsius ir žodžio gale: kietinamas ir tariamas kaip nenosinis dantinis kietasis [l]: final fina[l,] → fina[l], loco [l,]oko → [l]oko: skaitant ir kalbantis – 100%, diktuoju 60%, pakartojant 5% atvejų.

Lietuviai. Skaitant rišlų tekstą 4 % atvejų Ñ, ñ / [ɲ] palatalinis nosinis skardusis tariamas netaisyklingai kaip dantinis alveolinis kietasis [n]: año a[n]o → a[n]o.

Lietuviai. 95% neištariamas taisyklingai stipriai vibruojantis alveolinis skardusis [r], jis tariamas kaip nenosinis nevibruojantis alveolinis [r] arba silpnai vibruojantis alveolinis [r]: perro (šuo) pe[r]o → pe[r]o (bet). Taisyklingai pakartoti sugebama 85 atvejus iš 100.

Išvados

1. Kokybinis tyrimas patvirtina hipotezę, kad taisyklingo tarimo kliuviniai panašūs abiejose kalbose ir veidrodžio principas dažnai pasiteisina: kai ispanakalbiai daro tarties

klaidą lietuvių kalboje (pvz.: minkštas [l,] prieš a, o, u), dažniausiai toje pat vietoje klaidą daro ir lietuviakalbiai kalbėdami ispaniškai (kietas [l] prieš a, o, u).

2. Kiekybinis tyrimas patvirtino, kad sunkiausia išmokti tų fonetinių elementų, kurių iš viso nėra gimtojoje kalboje (pvz.: ispanams – [ɣ], lietuviams – [ð]), nes fonemų skirtumus daug sunkiau respondentai išgirsta ir išmoksta. Lengviau ištarti ir prisiminti tas bendrinės kalbos fonemas ar grafemas, kurios yra abiejose kalbose, tik vartojamos skirtingose pozicijoje (pvz.: *Ch* [x] ir *Ch* [tʃ]). Bet, jei gimtojoje kalboje fonema ar grafema yra tokioje pat pozicijoje kaip ir negimtojoje (pvz.: *B*, *b* [b], *K*, *k* [k]) arba vyksta asimiliacija (abiejose kalbose šis reiškinys egzistuoja), taisyklingos tarties mokytis lengva.
3. Kiekybinio tyrimo (3–6 lentelės) akivaizdus tarimo progresas beveik visuose stulpeliuose įrodo, jog prasminga galynėtis su tarties kliuviniais ir įmanoma pasiekti teigiamų rezultatų, kai tarimas priartėja prie svetimos kalbos normų. Nustatyti, kas lemia ilgalaikius priartėjimo prie taisyklingos tarties rezultatus, – kitų tyrimų objektas (pvz.: tiriant tarmių įtaką, prozodinių elementų savybes, kalbos vartojimo dažnį, kitų kalbų mokėjimo, muzikalumo bei kitokias įtakas ispanų – lietuvių kalbų mokymosi procesui).
4. Šiuo straipsniu rekomenduojama atkreipti daug didesnę dėmesį į ortoepiją mokantis svetimų kalbų bei pradėti lavinti tarimą nuo pat pirmo negimtosios kalbos studijų lygio, nes teigiami rezultatai gaunami tik po ilgesnio laiko nemažai praktikuojantis, o fonetikos mokymasis – viena svarbiausių komunikacinės kompetencijos (susikalbėjimo) dalių.

Literatūra

- Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys*. 2008. Vilnius: Firidas.
- Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. 1997. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 2000. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Gil Fernández, J. 2007. *Fonética para profesores de español: de la teoría a la práctica*. Madrid: Arco Libros.
- Marco común europeo de referencia para las lenguas: aprendizaje, enseñanza, evaluación*. 2002. Madrid.
- Petrauskas, V. V. 2003. *Ispanų–lietuvių, lietuvių–ispanų kalbų žodynas*. Vilnius: Žodynas.
- Transcripción fonética del español con el AFI. Consonantes. Vocales*. De Wikipedia, la enciclopedia libre [žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: http://es.wikipedia.org/wiki/Transcripci%C3%B3n_fon%C3%A9tica_del_espa%C3%B1ol_con_el_AFI
- Ispanų kalba. Rašto sistema. Fonetika*. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: http://lt.wikipedia.org/wiki/Ispan%C5%B3_kalba
- Fonétika: Los sonidos del español* [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. sausio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uiowa.edu/~acadtech/phonetics/spanish/frameset.html>
- Reproduction of The International Phonetic Alphabet (Revised to 2005)*. The international phonetic association. Alphabet. Vowels [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.langsci.ucl.ac.uk/ipa/vowels.html>
- Sarmiento, R.; Sánchez, A. 2001. *Gramática básica del español: norma y uso*. España: SGEL.
- Tarptautinių žodžių žodynas*. 2005. Vilnius: Alma litera.
- Zaleskaja, B. 2010. *Gimtosios (ispanų) kalbos įtaka besimokantiems lietuvių kalbos: magistro tezės*. Vilniaus universitetas.

THE MAJOR OBSTACLES OF CORRECT PRONUNCIATION: FOR LITHUANIANS LEARNING SPANISH AND FOR SPANISH LEARNING LITHUANIAN

Loreta Alešiūnaitė, Inga Papšytė, Laura Raščiauskaitė

When a person starts learning a new foreign language and tries to speak to a native speaker, it is a common situation when he/she is asked to repeat (sometimes more than once) because the listener does not understand the speaker's pronunciation. As a consequence, the speaker's confidence in his/her language competence is shaken as well as motivation for the use of this foreign language. This situation shows the importance of correct pronunciation which is one of the significant components of successful foreign language learning. Recently, the learning of Spanish and Lithuanian as foreign languages has become increasingly popular in Kaunas. From 2009 a quarter of LUHS foreign students are Spanish students, and Spanish is the first most chosen from 26 of those taught as a second foreign language at VMU.

During the analysis of Spanish and Lithuanian phonetic similarities and differences, the main purpose is to discuss, compare and identify the major obstacles in pronunciation for Lithuanians learning Spanish and for Spanish students learning Lithuanian. The experimental *mirror principle* reveals the main obstacles to correct pronunciation which indicate the cases where Spanish students make pronunciation mistakes in the Lithuanian language, and, respectively, those cases are the same where the pronunciation obstacles for Lithuanians speaking Spanish arise. Learning of phonetics is one of the most important parts of communicative competence – that is why it is recommended to pay attention to the orthoepy in foreign languages and begin to develop pronunciation from the very first levels of language learning, because the positive results appear in the long run and after much practice.

Keywords: articulation, consonants, letter, Lithuanian language, phoneme, phonetics, pronouncing, Spanish language, vowels.

Įteikta 2012-02-16; priimta 2012-03-12